

İnternet'te Sansür Üzerine Bir Değerlendirme

Güven KÖSE (Hacettepe Üniversitesi)
Kerem ÖZEN(Savunma Tek. Müh. A.Ş.)

İnternet'in Gelişimi ve Kontrolsüz Bilgi

- Web 1.0: Pester web olarak adlandırılıyor ve içeriğe kullanıcı katkısı kısıtlı,
- Web 2.0: Ağırlıklı olarak kullanıcı odaklı, kullanıcılar web 2.0 sayesinde içerik izleyen konumdan içerik yaratan konuma taşınıyor,
- Web 2.0 sayesinde İnternet üzerinde bilgi üretim hızı olağanüstü bir şekilde artıyor,
- Yararlı bilgilerle birlikte zararlı içerikte rahatlıkla üretilip çoğalmaya başlıyor,

İnternet'in Gelişimi ve Kontrolsüz Bilgi

- İnternet üzerindeki bu kontrolsüz ortam çocuk pornografisi, uyuşturucu maddelere yönlendirme, intihara teşvik, patlayıcı madde yapımı gibi özellikle çocukları ve gençleri olumsuz etkileyecek içerik konusunda ülkeleri ve toplumları önlemler almaya itmiştir,
- Dünyada ve ülkemizde ortak olarak tartışılan konu ise İnternet'e hükümetler tarafından uygulanan kontrolün sansür boyutuna taşınıp taşınmadığıdır.

Türkiye’de Sansürün Tarihçesi

- Sansür, anlam olarak *“her türlü yayının, sinema ve tiyatro eserinin yayınının ve gösterilmesinin izne bağlı olması, sıkı denetim”* biçiminde tanımlanmaktadır (TDK),
- Ülkemizde İnternet kullanımı yaygınlaşmadan önce sansür genellikle yazılı ve görsel medya üzerinde uygulanmıştır:
 - Tahrir-i Sükûn Kanunu (1925)
 - 1982 Anayasası'nda basının sansürlenemeyeceği hükmüne getirilen istisnalar
 - Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu (1986)
 - Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun (1994)

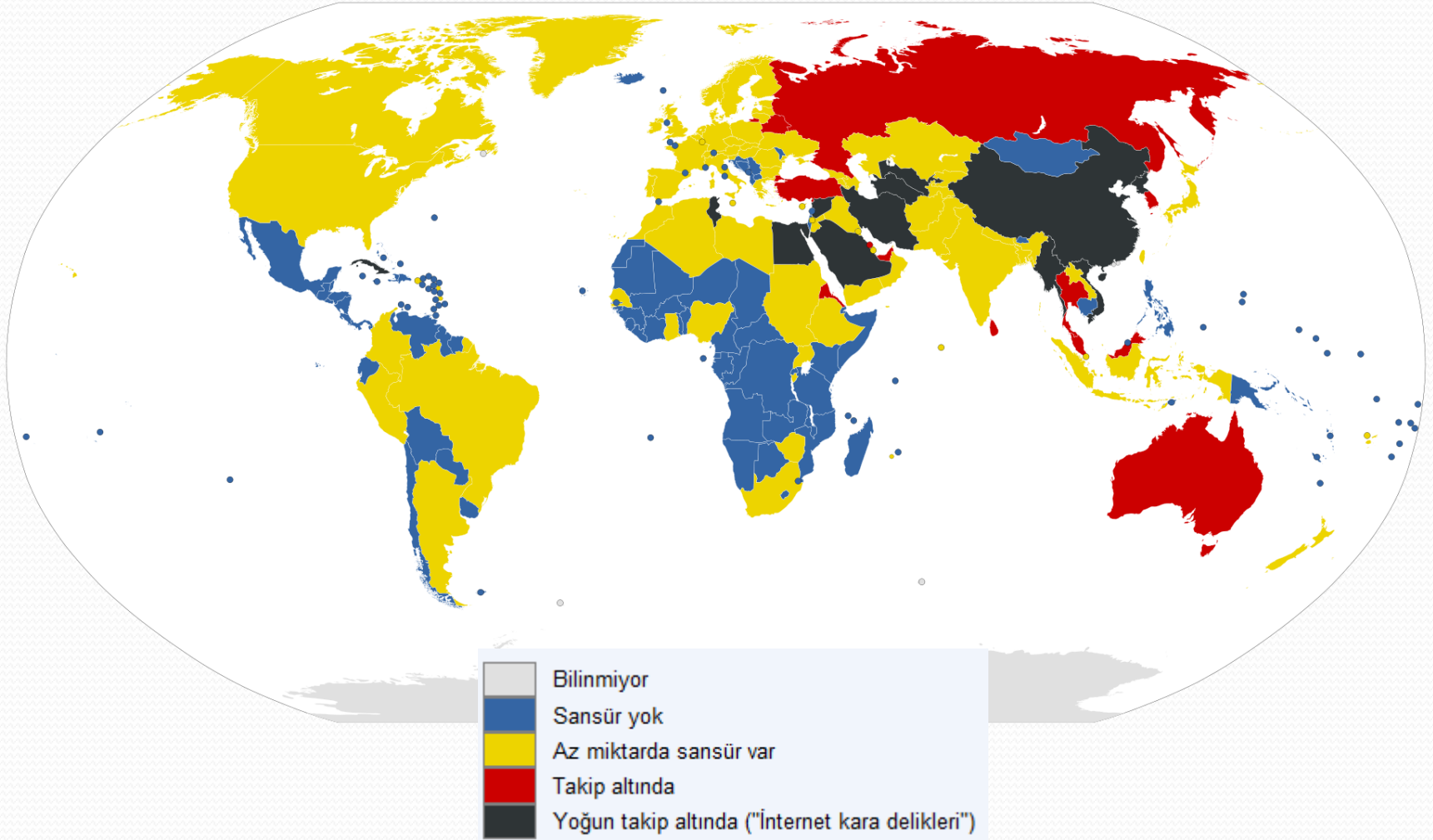
İnternet Sansürü Nedir, Nasıl Uygulanır?

- Yazılı ve görsel basında sansür genellikle yayınların farklı yöntemler kullanılarak yayımlanmadan önce ya da sonra engellenmesi biçiminde uygulanıyor,
- İnternet üzerindeki yayınlara önceden erişim olanağı olmadığı için sansür genellikle yayınlara erişimin engellenmesi biçiminde uygulanmaktadır,
- İnternet üzerindeki yayınların engellenme yöntemleri;
 - IP Engelleme
 - DNS Engelleme
 - Proxy Kullanarak URL Engelleme
 - Anahtar Kelime Engelleme
 - Arama Sonuçlarının Filtrelenmesi
- Engellemeler; İnternet Omurgasında, Servis Sağlayıcılarda, Kurumsal Ağ Üzerinde ya da Kişisel Bilgisayarlar üzerinde uygulanabiliyor.

İnternet Sansüründe Dünyada Durum

- İnternet üzerindeki engellemelerle ilgili olarak ülkelerin durumları iki sivil inisiyatif tarafından denetlenmektedir;
 - OpenNET girişimi (Toronto, Harvard, Cambridge, Oxford Üniversitesiteleri)
 - Sınır Tanımayan Gazeteciler (Reporters Without Borders - RWB) Örgütü
- RWB İnternet düşmanı ülkeler listesi yayınlıyor;
 - Çin Halk Cumhuriyeti, Küba, Mısır, İran, Kuzey Kore, Suudi Arabistan, Suriye, Tunus, Türkmenistan, Özbekistan, Vietnam

İnternet Sansüründe Dünyada Durum

İnternet Sansüründe Dünyada Durum

- Amerika Birleşik Devletleri

- Pornografi ve İnternet üzerinden kumar oynanması yasaklanmıştır,
- Politik bazı kısıtlamalar da mevcut (özellikle Küba ile ilgili).
- Her okula, her halk kütüphanesine İnternet filtreleme ve engelleme yazılımlarının kurulması çalışmaları var

- Avrupa

- Yasakların konusunda Avrupa Birliği'nin bazı yönergeleri olsa da bir birliktelik yok,
- Uygulamalar ülkeden ülkeye değişiyor,
- İngiltere ve Çek Cuhhuriyeti'nde sivil insiyatifler tarafından oluşturulan kara listeler ISS'ler tarafından engelleniyor,
- Almanya'da ağırlıklı olarak çocuk pornografisi konusundaki siteler mahkeme kararları ile engelleniyor,
- Avrupa ülkelerinde uygulanan sansür türleri ülkeden ülkeye değişse de ortak olan tek sansür tipi çocuk pornografisi materyallerine karşı uygulanan sansürdür.

İnternet Sansüründe Dünyada Durum

- Çin Halk Cumhuriyeti

- İnternet yasaklarını en yoğun uygulayan ülkelerden birisidir,
- İnternet sitelerinin engellenmesi sadece müstehcenlik veya pornografik değil, aynı zamanda siyasi, dini, diplomatik ve eğitim konularına da dayanmaktadır,
- “Büyük Ateş Duvarı (Great Firewall)” veya “Altın Kalkan Projesi (Golden Shield Project)” olarak adlandırılan dünyadaki en büyük ve en karmaşık filtreleme sistemini kullanmaktadır,
- Otomatik filtreleme sisteminin yanı sıra Çin’de yaklaşık 40.000 İnternet polisi sürekli olarak İnternet’i takip etmektedir ,
- Yaklaşık 500.000 web sitesi yasaklanmış,
- 30’u gazeteci olmak üzere 80 kişi İnternet’te görüşlerini yazdıkları için tutuklanmıştır,
- Google, Yahoo ve Microsoft gibi firmalar Çin makamları tarafından belirlenen kriterlere göre sansür uygulamaktadır,
- Çin’dekine benzer uygulamalar İran ve Suudi Arabistan gibi ülkelerde de uygulanmaktadır.

İnternet Sansüründe Türkiye’de Durum

- İnternet üzerindeki içeriğin kontrol edilmesi konusunda uzunca süre (2001’e kadar) bir çalışma yapılmamıştır,
- Bu döneme kadar İnternet yayınları T.C.K.’ nın 159. maddesine göre kontrol edilmeye çalışılmıştır;
“Türkiye Cumhuriyeti’ni, Askeri Kuvvetlerini, Emniyet Muhafaza kuvvetlerini ve Adliyenin manevi şahsiyetini tahkir ve tezyif”
- Bu dönemde bazı forumlardaki yorumlardan dolayı yargılanan veya ceza alan insanlar olmuştur,
- Web sitelerinin kapatılmasına yönelik davalar Yargıtay tarafından, *“İnternet yönetimi ile ilgili bir kanun olmadığı bu konudaki yargı kararlarının infaz edilebilirlik açısından sonuçsuz kalmaya mahkum olduğu”* gerekçeleri ile reddedilmiştir.

İnternet Sansüründe Türkiye’de Durum

- 2001 yılında İnternet’e özel olarak ilk yasa taslağı hazırlanmış ancak bu taslak “...İnternet’in düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğünün, özgün kanaat oluşumunun günümüzdeki en etkin kullanım alanı olması, ... yayınların düzenlenmesinin tümüyle kamu otoritelerinin takdirine bırakılması ve Basın Yasası’na bağlı kılınması İnternet yayıncılığının özelliğı ile bağdaşmamaktadır” gerekçesi ile dönemin Cumhurbaşkanı tarafından geri çevrilmiştir.
- Ancak benzer bir tasarı 2002 yılında yasalaşarak, Türkiye’deki kısıtlayıcı basın mevzuatının İnternet’e de uygulanmasına olanak sağlanmıştır.
- Tüm bunların yanında ülkemizde İnternet üzerindeki yayınların kapsamlı olarak kontrol edilmesine yönelik ilk yasa: 4 Mayıs 2007 tarihinde kabul edilen 5651 sayılı “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun”

İnternet Sansüründe Türkiye’de Durum

- Kanun kapsamında erişim engellemesi gerektiren (katalog) suçlar:
 - *İntihara yönlendirme,*
 - *Çocukların cinsel istismarı,*
 - *Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma,*
 - *Sağlık için tehlikeli madde temini,*
 - *Müstehcenlik,*
 - *Fuhuş,*
 - *Kumar oynanması için yer ve imkan sağlama ve*
 - *Atatürk aleyhine işlenen suçlar*
- Bu kapsamda Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu’na bağlı olarak kurulan *İnternet Dairesi Başkanlığı* engellemeleri fiilen uygulama amacıyla faaliyete geçmiştir.

İnternet Sansüründe Türkiye’de Durum

- Erişim engellemeler temelde mahkeme kararı gerektirmekle birlikte, Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcılarının erişimi engelleme kararı verebilmesi mümkündür.
- Benzer şekilde;
 - Zararlı içeriklerin veya bu içeriklerin yer sağlayıcılarının yurt dışında bulunması halinde veya
 - Yurt içinde olsa bile “çocukların cinsel istismarı” ve “müstehcenlik” ile ilgili içeriklerin mahkeme kararı olmadan İnternet Dairesi Başkanlığı tarafından re’sen kapatılabilmesi mümkündür.

İnternet Sansüründe Türkiye’de Durum

- 5651 sayılı kanunla ilgili olarak ciddi tartışmalar ortaya çıkmıştır;
 - Müstehcenlik kavramının belirsiz olması,
 - Sakıncalı içerik yerine sitenin tamamına erişimin engellenmesi,
 - İnternet Dairesi Başkanlığı tarafından re’sen kapatılan sitelerle ilgili yetki tartışmaları,
 - Yasaklar konusunda ihtisas mahkemelerinin bulunmaması,
 - Kapatılan sitelere ilişkin bilgi verilmemesi ve
 - Savunma hakkı tanınmaması
- TİB tarafından yayınlanan istatistikler endişeleri doğrular niteliktedir
 - Engellenen sitelerin yaklaşık %46’sı müstehcenlik gerekçesi ile kapatılmış,
 - Engellenen sitelerin yaklaşık %80’i mahkeme kararı olmadan re’sen kapatılmış

İnternet Sansüründe Türkiye’de Durum

Suç Türleri	Yargı Kararıyla	Re’sen	Toplam
Çocukların cinsel istismarı (madde 103, birinci fıkra)	5	312	317
Kumar oynanması için yer ve imkân sağlama (madde 228)	17	60	77
Bahis & Kumar	3	51	54
Müstehcenlik (madde 226)	37	516	553
Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanundaki Suçlar	26	2	28
İntihara yönlendirme (madde 84)	0	1	1
Uyuşturucu / uyarıcı madde kull. Kolaylaştırma (madde 190)	1	1	2
Fuhuş (madde 227)	2	11	13
Sağlık için tehlikeli madde temini (madde 194)	0	0	0
Diğer	164	0	164
TOPLAM	255	954	1209

TİB Başkanlığı 23.11.2007 - 19.01.2009 Tarihleri Arasındaki Erişim Engelleme İstatistikleri

İnternet Sansüründe Türkiye’de Durum

- Yine TİB istatistiklerine göre;
 - İhbar sayısı her geçen üssel olarak artıyor,
 - Günde yaklaşık 114 ihbar değerlendiriliyor (2009 Ocak ayında bu sayı günlük 600’e kadar çıkıyor),
 - İhbarların yaklaşık %65’i müstehcenlik ile ilgili,
- TİB erişimi engellenen sitelerin bir listesini yayınlamıyor
- TİB erişim engelleme kriterlerinin ne olduğunu açıklamıyor,
- Müstehcenliğin kriteri nedir?

Engellemelere Toplumsal Tepkiler

- Engellemelere toplumsal tepkiler engellemelerin sansüre dönüşmesi noktası yoğunlaşmıştır,
- Ülkemizde engellemeler ağırlıklı olarak alan adı ve IP adreslerinin bloklanması biçiminde servis sağlayıcılar tarafından gerçekleştirilmektedir,
- Oysa pratikte bu tür engellemelerin başarılı olmadığı açıktır;
 - ayna siteler (mirror sites)
 - vekil sunucular (proxy servers)
 - tünel siteler ya da
 - yurt dışından VPN bağlantısı ile engellemeleri aşmak mümkün

Engellemelere Toplumsal Tepkiler

- Engellenen sitelere ilgi azalmıyor ve kullanıcılar erişimin bir yolunu buluyor;
 - 2009 yılında ktunnel.com ülkemizdeki en popüler siteler listesine girmeyi başarıyor,
 - 2008 yılında ktunnel google aramalarında patlama yapıyor,
 - Benzer şekilde youtube en çok arananlar listesinde hala en başlarda yer alıyor.
- Diğer bir eleştiri sakıncalı içerik yerine tüm web sitesinin engellenmesi
 - Pire için yorgan yakıyoruz,
 - ISS'ler tarafında yapılacak alt yapı yatırımları ile nesne tabanlı filtreleme yapılması çok zor değil,
 - Hukuki açıdan bakıldığında orantısız bir tedbir var,
 - Engellemeler bu haliyle sabotaja uygun bir görüntü veriyor.

Engellemelere Toplumsal Tepkiler

- Youtube sitesinin kapatılması mahkeme kararına dayanıyor;
 - *“bu sitedeki görüntülerin sadece Türkiye veritabanının kaldırıldığını, dünya üzerindeki veritabanının kaldırılmaması halinde sitenin açılmayacağı”* (Ankara Cumhuriyet Savcılığı Basın Savcısı Nadi Türkaslan)
 - Yurt dışındaki kütüphanelerde Türkiye aleyhine pek çok yayın var, onları nasıl kapatacağız?
- Mahkeme kararıyla kapatmalarda da önemli eleştiriler var;
 - Mahkemeler kapatmalarda bilir kişi kullanmıyor,
 - Site sahiplerine engelleme ile ilgili bilgi verilmiyor,
 - Savunma alınmadan koruma tedbirleri uygulanıyor,
 - Bilişim Hukuku alanında ihtisaslaşmış mahkemeler yok, kapatma kararları herhangi bir mahkemeden alınabiliyor,

Engellemelere Toplumsal Tepkiler

- 5651 sayılı kanun kapsamında olmayan engellemeler
 - *Vatan Gazetesi ve EğitimSen sayfaları ile Prof.Dr. Richard Dawkins'in İnternet sitesinin ve ateizm.org'un kapatılması,*
 - *Katalog suçlar kapsamına girmeyen bu yasaklamaların siyasi yasaklamalar olduğu izlenimi uyanıyor,*
- Toplumda farklı fikirlerin olması ve bunların rahat bir biçimde ifade edilebilmesi hem Anayasa'nın ifade özgürlüğü maddesinin bir gereğidir hem de demokratik toplumların olmazsa olmazlarından birisidir.
- Bu sınır aşıldığı zaman engellemelerin sansüre dönüştüğü rahatlıkla söylenebilir.

Sonuç ve Öneriler

- Dünya genelinde demokratik toplumlardaki engellemeler: çocuk istismarı ve pornografisi dışında ortak bir yön barındırmıyor.
- Diğer taraftan engellemeler ağırlıklı olarak uyuşturucu maddelere yönlendirme, kumar, intihara yönlendirme ve patlayıcı madde yapımı gibi konularda yoğunlaşıyor.
- Ülkemiz açısından bakıldığında engellemelerin kapsamlı bir sansüre dönüştüğünü söylemek çok mümkün görünmüyor.
- Ancak, engelleme-sansür arasındaki ince çizgiye çok yakın olduğumuz gerçeği de inkar edilemez;
 - Kanunda bulunan müstehcenlik tanımının çok açık uçlu olması,
 - TİB tarafından mahkeme kararı olmadan alınan re'sen kapatma kararları,
 - Re'sen kapatma kriterlerinin ne olduğunun belli olmaması,

Sonuç ve Öneriler

- youtube'nin kapatılması ülkemiz açısından önemli bir problem: bazı sakıncalı içerik yüzünden milyarlarca yararlı bilgiye erişimi engelliyoruz.
- youtube gibi kapatma kararlarında cezalandırılan kim?
- Prof. Dr. Richard Dawkins ve ateizm.org gibi kapatmalar siyasi kapatmalardır.
- Tüm bunların yanında aslında kapatma kararları infaz edilebilir olmaktan uzaktır.

Sonuç ve Öneriler

- Hiç şüphe yok ki demokratik toplumlarda devletler toplumu, aile yapısını ve çocukları korumak ve kollamakla yükümlüdür. Ancak bunun yolu sadece yasaklardan geçmemektedir.
- Bu görevin hakkıyla yerine getirilebilmesi için olmazsa olmaz koşul toplumdaki bireylerin eğitilmesi ve özdenetim yeteneklerinin geliştirilmesidir.
- Bu kapsamda ülkemizin de İnternet üzerindeki denetimi doğrudan yasakçı bir yöntem yerine eğitim ve uyarı ağırlıklı sürdürmesinin gerekli olduğuna inanmaktayız.
- Sonuç olarak; İnternet ülkemiz açısından kaçırılmaması gereken bir fırsattır. Bu nedenle, çocuk ve gençlerimizi koruyarak ancak, erişim engellemeyi sansüre dönüştürmeden uygun bir yol bulunması zorunludur. Bu kapsamda hükümetin toplumsal tepkilere kulak vererek, maliyetlerin artması pahasına, erişim engelleme ile ilgili olarak çok geç olmadan yeni düzenlemeler yapması ülkemizin geleceği açısından bir zorunluluktur.